

in developing the program through the dissemination of its purpose and content, and the second stage was a provision of positive motivation to participate in developing the program through familiarization with the motivation of the manager of developmental program that led to its creation and implementation). The article reveals the essence of emotional and reflective stage of the developmental program aimed at the development of affective components of the functional areas of the role-space psychologist's personality (emotional intelligence, empathy and professional reflexivity of the future psychologists) and communicative role stage, which included the development of components of conative field in functional and role area of a psychologist's personality (the skills and abilities required for professional roles of psychologist – consultant, trainer, therapist, scientist, teacher).

The article proves that as a result of the program implementation it is stated the increase of indicators of emotional intelligence, empathy, communication and organizational skills, as well as the role of reflexivity and competence of psychologists in statistically significant level.

Key words: role structure of psychologist's personality, emotional intelligence, empathy, reflexivity, developing program.

Received February 09, 2015

Revised February 22, 2015

Accepted March 21, 2015

УДК 159.9.072.7 : 372.3

Н.Ю. Цибуляк

nata.tsibulyak@gmail.com

ПРАКТИКА ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ СПОСТЕРЕЖЛИВОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Tsybuliak N.Y. The practice of educational activities for the development of future teachers' professional observation / N.Y. Tsybuliak // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University, G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufriieva. – Issue 29. – Kamianets-Podilskiy : Aksioma, 2015. – P. 717–727.

Н.Ю. Цибуляк. Практика освітньої діяльності щодо розвитку професійної спостережливості майбутніх педагогів. Розкрито сутність і значення спостережливості як професійно важливої якості майбутніх педагогів на прикладі майбутніх вихователів дошкільних навчальних

закладів. Схарактеризовано психологічні особливості прояву професійної спостережливості майбутніх вихователів, які свідчать про невідповідність рівня її розвитку тим вимогам, що висуваються до особистості майбутнього педагога.

Виявлено психолого-педагогічні умови розвитку професійної спостережливості у процесі фахової підготовки майбутніх вихователів: спрямованість змісту навчальних дисциплін і виробничих практик на розвиток спостережливості, використання для цього різних методів і форм організації навчання, сформованість у майбутніх вихователів професійних мотивів фахової підготовки, професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій та адекватних і глибоких уявлень щодо сутності та специфіки спостережливості вихователя, розвиненість у студентів адекватної самооцінки спостережливості як професійно важливої якості, здатності до рефлексії та емпатії. Представлено психодіагностичний інструментарій виявлення якості забезпечення психолого-педагогічних умов розвитку професійної спостережливості майбутніх фахівців у практиці освітньої діяльності. Наведено дані емпіричного дослідження, які свідчать про відсутність цілеспрямованого розвитку цієї якості. Зроблено висновок щодо необхідності активізації розвитку професійної спостережливості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у професій фахової підготовки до педагогічної діяльності.

Ключові слова: спостережливість, професійно важливі якості, майбутні вихователі дошкільних навчальних закладів, психологічні особливості, педагогічна діяльність, фахова підготовка, освітня діяльність, психолого-педагогічні умови.

Н.Ю. Цибуляк. Практика образовательной деятельности по развитию профессиональной наблюдательности будущих педагогов. Раскрыты сущность и значение наблюдательности как профессионально важного качества будущих педагогов на примере будущих воспитателей дошкольных образовательных учреждений. Охарактеризованы психологические особенности проявления профессиональной наблюдательности будущих воспитателей, которые свидетельствуют о несоответствии уровня её развития тем требованиям, которые предъявляются к личности будущего педагога.

Виявлені психолого-педагогічні умови розвитку професійної спостережливості у процесі професійної підготовки майбутніх вихователів: направленість содержания учебных дисциплин и производственных практик на развитие наблюдательности, использование для этого различных методов и форм организации обучения, сформированность у будущих воспитателей профессиональных мотивов профессиональной подготовки, профессионально-педагогических ценностных ориентаций, адекватных и глубоких представлений о сущности и особенностях наблюдательности воспитателя, развитость у студентов адекватной самооценки наблюдательности как профессионально важного качества, способности к рефлексии и эмпатии. Представлен

психодиагностический инструментарий выявления качества обеспечения психолого-педагогических условий развития профессиональной наблюдательности в практике образовательной деятельности. Приведены данные эмпирического исследования, свидетельствующие об отсутствии целенаправленного развития этого качества. Сделан вывод о необходимости активизации развития профессиональной наблюдательности будущих воспитателей дошкольных образовательных учреждений в процессе профессиональной подготовки к педагогической деятельности.

Ключевые слова: наблюдательность, профессионально важные качества, будущие воспитатели дошкольных образовательных учреждений, психологические особенности, педагогическая деятельность, профессиональная подготовка, образовательная деятельность, психолого-педагогические условия.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Розбудова вищої освіти України зумовлює необхідність переосмислення місця, ролі й значення розвитку професійно важливих якостей майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів як обов'язкових складових психологічної готовності студентів до педагогічної діяльності. У структурі цих якостей спостережливість займає одне з центральних місць, оскільки виступає основою пізнання й розуміння індивідуальної своєрідності дитини. Це слугує запорукою гуманізації та індивідуалізації освітнього процесу в дошкільних навчальних закладах, визначає успішність, ефективність і результативність педагогічної діяльності, сприяє творчій самореалізації педагогів. Тому розв'язання проблеми розвитку професійної спостережливості відповідає запитам державної політики та психолого-педагогічної практики фахової підготовки майбутніх вихователів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Багато вчених торкаються проблеми спостережливості у свої наукових доробках (Б. Ананьєв, Г. Костюк, Д. Ніколенко, О. Петрова, В. Зазикін, І. Кулькова, Л. Регуш та інші). У психолого-педагогічній літературі широко представлені дослідження, в яких спостережливості визначається професійно важливою якістю для представників різних спеціальностей: держслужбовців (Ю. Терещенко, Д. Ніколенко та ін.), юристів (І. Абакумова, О. Столяренко та ін.), психологів (Л. Регуш, В. Ковальов, В. Кузьменко та ін.), учителів (Г. Кислова, Л. Колодіна, В. Лежніна, Т. Мандрикіна, О. Телеєва та ін.) тощо. Зокрема, у процесі вивчення спостережливості майбутніх учителів виявлено: психологічні особливості її формування (Г. Кислова), вплив спостережливості на ефектив-

ність педагогічної взаємодії (Л. Колодіна), взаємозв'язок між проявом цієї якості та точністю емпіричних прогнозів (В. Лежніна), педагогічні особливості формування спостережливості в процесі спілкування (Т. Мандрикіна), ефективність використання тренінгових вправ для її розвитку (О. Телеєва). На важливість і необхідність розвитку професійної спостережливості саме у вихователів дошкільних навчальних закладів як у процесі педагогічної діяльності, так і під час фахової підготовки та перепідготовки вказують А. Домбро, О. Кононко, В. Кузьменко, Є. Панько, Т. Піроженко, М. Фосет та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується запропонована стаття. Незважаючи на прояв інтересу науковців до проблеми спостережливості, у психолого-педагогічній літературі відсутні фундаментальні дослідження, присвячені розвитку професійної спостережливості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Недостатня розробленість теоретичних засад вирішення цього важливого завдання суттєво стримує забезпечення визначених державними освітніми стандартами рівня сформованості означеної професійно важливої якості. Осмислення та подолання зазначених труднощів потребує визначення специфіки та значення професійної спостережливості вихователів дошкільних навчальних закладів, а також теоретичного обґрунтування психолого-педагогічних умов її розвитку в процесі фахової підготовки до педагогічної діяльності.

Формулювання мети статті: визначити якість забезпечення психолого-педагогічних умов розвитку професійної спостережливості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у практиці освітньої діяльності вищої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У своєму дослідженні під «професійною спостережливістю» розуміємо професійно важливу якість, сутність якої полягає у фіксації та інтерпретації суттєвих, характерних і навіть малопомітних зовнішніх проявів індивідуальних особливостей суб'єктів освітнього процесу дошкільного навчального закладу (дітей, батьків, педагогів). Тільки спостережливий вихователь здатний своєчасно й чітко діагностувати тривалу та стійку психічну реальність і проникати в суть загальної ситуації існування дитини як особистості, знаходити пояснення, причину її поведінки тощо.

Професійна спостережливість вихователів дошкільних навчальних закладів підпорядкована та спрямована на успішне й

результативне здійснення педагогічної діяльності і творчу само-реалізацію, що передбачає вирішення основного завдання дошкільної освіти – розвиток та проектування особистості дитини. Значення професійної спостережливості вихователів дошкільних навчальних закладів зумовлює необхідність її розвитку ще до початку педагогічної діяльності.

Сенситивним періодом у розвитку професійно важливих якостей (а отже, й спостережливості), на думку О. Бодальова, А. Деркача, Л. Темної та інших, є період навчання у вищій школі. Проте, проведене нами емпіричне дослідження професійної спостережливості дозволяє стверджувати, що рівень її сформованості не відповідає тим вимогам, що висувуються до особистості майбутнього вихователя. Так, нами було встановлено такі психологічні особливості її прояву: домінування зовнішніх і формальних спонукальних мотивів і цілей її прояву; достатній рівень розвитку пізнавальних психічних процесів, що забезпечують можливість прояву спостережливості, їх організація залежить від зовнішніх умов і ситуацій; критичний рівень сформованості здатності до визначення, порівняння, диференціації та інтерпретації зовнішніх проявів, що призводить до суттєвих помилок у розумінні зовнішніх проявів індивідуальних особливостей дітей [2].

Наявна ситуація зумовила необхідність дослідження особливостей та значення процесу фахової підготовки для професійно-особистісного становлення майбутніх педагогів. Це питання вивчається низкою російських науковців (А. Деркач, В. Зазкін, Е. Зеєр, І. Зимня, Н. Кузьміна, А. Маркова, Ю. Поваренков та ін.). Особливу увагу цій проблемі приділяється у вітчизняних доробках, що пов'язано з розбудовою системи професійної підготовки майбутніх фахівців в Україні. Це праці Г. Балла, І. Беха, О. Бондаренко, М. Боришевського, І. Булах, Л. Долинської, С. Максименка, Н. Ничкало, Р. Павелківа, В. Панка, Е. Помиткіна, В. Рибалки, М. Савчина, В. Семиченко, С. Сисоєвої, Т. Титаренко, Н. Чепелевої, В. Чернобровкіна, Ю. Швалба, Н. Шевченко, Т. Яценко та інших. У контексті нашого дослідження особливо важливими видаються праці сучасних психологів і педагогів, зокрема Г. Біленької, О. Кононко, В. Кузьменко, С. Кулачківської, С. Ладивір, Т. Піроженко, О. Савченко та інших, оскільки у них висвітлюється проблема професійно-особистісного розвитку майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Для всіх вищезазначених учених спільною є думка про те, що фахова (професійна) підготовка – це один із найважливіших

етапів розвитку особистості, зокрема його професійно важливих якостей. У цей час активно відбувається вдосконалення розумових і фізичних можливостей людини, формування спеціальних здібностей та необхідних психічних структур, розвиток професійно важливих якостей, що дозволяє студентам оволодівати різними видами професійної діяльності. Це відбувається під впливом комплексу зовнішніх і внутрішніх чинників за умов діалектичного поєднання навчання та саморозвитку.

Аналіз психологічних джерел свідчить, що без урахування психологічних закономірностей розвитку особистості не можуть відбуватися якісні зміни процесу фахової підготовки. На цій думці наголошують Л. Виготський, В. Давидов, І. Зимня, С. Максименко, С. Рубінштейн, Н. Шевченко, І. Якиманська та інші. Вони довели, що результати навчання та розвитку особистості майбутніх фахівців не співпадають. Навчання спрямовується на засвоєння знаннєвої бази і способів навчальної роботи, а розвиток – становлення особистості, її свідомості, мислення, ціннісних орієнтацій, поведінки, світогляду, ставлення до праці, суспільства, себе. Тому в сучасних дослідженнях фахова підготовка визначається як спосіб індивідуального розвитку особистості майбутнього фахівця через забезпечення різнобічної активізації його інтелектуального та творчо-трудоного потенціалу (Г. Балл, Д. Крюкова, В. Рибалка, П. Перепелиця, Е. Помиткін та ін.). Це досягається завдяки узагальненню та систематизації професійних знань, стійкому інтересу до професійної діяльності, розумінню необхідності розвитку себе як особистості та професіонала.

Стратегія сучасної освіти визначає одним із провідних напрямів підвищення якості освітньої діяльності визначення, забезпечення та врахування сприятливих психолого-педагогічних умов професійно-особистісного розвитку майбутніх педагогів. Це дозволяє, по-перше, залучити до активної участі всіх учасників освітнього процесу вищої школи для набуття студентами професійної компетентності; по-друге, враховувати індивідуальні особливості майбутніх фахівців, що спонукає їх до творчої самореалізації; по-третє, змістити акценти на саморозвиток і самодетермінацію професійного становлення особистості в поєднанні з фундаментальним базисом фахової підготовки тощо.

Відповідно до вищезазначеного вважаємо, що розвиток професійної спостережливості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів зумовлюється комплексом сприятливих психолого-педагогічних умов, який активізує дію психологічних механізмів. Це призводить до розгортання внутрішніх процесів

її структурно-функціонального вдосконалення та забезпечує усвідомлене учіння, включення студентів у навчання на високому рівні інтелектуальної, особистісної та соціальної активності. Тому основна увага має зосереджуватися та спрямовуватися на забезпечення сприятливих психолого-педагогічних умов розвитку професійної спостережливості майбутніх вихователів.

Однак нами не виявлено праці, у яких би цілеспрямовано вивчалось це питання. На нашу думку, забезпечення у процесі фахової підготовки комплексу умов, що активізують розвиток професійно важливих якостей майбутніх педагогів, також зумовлює розгортання внутрішніх процесів кількісних і якісних змін розвитку професійної спостережливості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. На основі аналізу та узагальнення наукових досліджень (Н. Давидюк, Н. Дятленко, А. Маркова, О. Помиткін, Л. Регуш, В. Рибалка, М. Савчин, В. Семиченко, В. Чернобровкін, Н. Шевченко, Т. Яценко та ін.) вважаємо, що такими умовами є: педагогічні – забезпечення змістовно збагаченого освітнього середовища через спрямованість змісту навчальних дисциплін і виробничих практик на розвиток спостережливості, використання для цього різних методів і форм організації навчання; психологічні – сформованість у студентів професійних мотивів фахової підготовки і професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій, адекватних і глибоких уявлень щодо сутності спостережливості як професійно важливої якості, а також розвиненість у майбутніх вихователів її адекватної самооцінки, здатності до рефлексії та емпатії.

Для визначення якості забезпечення психолого-педагогічних умов розвитку професійної спостережливості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів нами було проведено емпіричне дослідження, в якому взяли участь 234 студенти III і IV років навчання у вищій школі напряму професійної підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта» та 48 викладачів вищої школи. Для цього було використано комплекс психодіагностичних методик: «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів (А. Реан, В. Якунін), «Життєво-професійні цінності особистості» (Н. Максимчук), «Локус контролю» (О. Ксенофонтова), «Самооцінка психологічної спостережливості» (А. Родіонова, О. Петрова), «Діагностика рівня емпатії» (В. Бойко); «Методика діагностики рефлексії» (А. Карпов), авторські опитувальники «Розвиток спостережливості майбутніх вихователів у процесі фахової підготовки» і «Професійна спостережливість вихователів дошкільних навчальних закладів».

У результаті емпіричного вивчення психолого-педагогічних умов розвитку професійної спостережливості майбутніх вихователів виявлено, що ці умови в процесі фахової підготовки майже не враховуються (табл. 1).

Таблиця 1

Якість забезпечення психолого-педагогічних умов розвитку професійної спостережливості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у практиці освітньої діяльності

Умови	Умови розвитку спостережливості майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки	Рівні, %			
		В*	Д*	С*	Н*
Педагогічні	Спрямованість змісту навчальних дисциплін на розвиток спостережливості майбутніх вихователів	3,41	5,99	11,54	79,06
	Спрямованість змісту виробничих практик на розвиток спостережливості майбутніх вихователів	2,56	29,49	41,88	26,07
	Використання різних методів навчання для розвитку спостережливості майбутніх вихователів	2,56	13,25	18,81	65,38
	Використання різних форм організації навчання для розвитку спостережливості майбутніх вихователів	1,71	10,68	15,38	72,23
Психологічні	Мотиви фахової підготовки	10,26	11,96	55,13	22,65
	Ціннісні орієнтації	10,26	11,96	55,13	22,65
	Здатність до рефлексії	6,41	19,66	44,87	29,06
	Уявлення щодо сутності професійної спостережливості	0	9,83	51,71	38,46
	Самооцінка рівня розвитку професійної спостережливості	30,34	56,84	5,98	6,84
	Здатність до емпатії	8,12	52,56	28,21	11,11

* В – високий; Д – достатній; С – середній; Н – низький

Встановлено, що якість забезпечення на практиці більшості педагогічних умов розвитку професійної спостережливості майбутніх вихователів знаходиться на низькому рівні. Це проявляється у відсутності цілеспрямованої роботи викладачів вищої школи щодо формування спостережливості у практиці освітньої діяльності, а саме: безсистемності, фрагментарності та обмеженості надання інформації з проблеми професійної спостережливості; використання лише традиційних форм організації

навчання студентів, а також репродуктивних і пояснювально-ілюстративних методів навчання, що не завжди дозволяє врахувати психологічні механізми розвитку досліджуваної якості. Виняток становить лише спрямованість змісту виробничих практик на розвиток спостережливості: у більшості випадків програми виробничих практик студентів містять завдання, які опосередковано цьому сприяють (складання психолого-педагогічної характеристики на дитину, спостереження та аналіз різних видів діяльності дошкільників тощо).

Результати вивчення психологічних умов розвитку професійної спостережливості засвідчують, що в студентів спостерігається домінування пізнавальних мотивів фахової підготовки та життєво-професійних ціннісних орієнтацій; поверховість аналізу власної діяльності, орієнтація на зовнішнє оцінювання та епізодичність саморегуляції; змістова плутанина й змішаність уявлень щодо сутності спостережливості вихователів дошкільних навчальних закладів; домінування неадекватно завищеного рівня самооцінки досліджуваної якості та достатньо вираженого почуття емпатії.

Вважаємо, що отримані результати свідчать про відсутність цілеспрямованого розв'язання проблеми розвитку професійної спостережливості у процесі фахової підготовки студентів, яка здебільшого зосереджується на засвоєнні професійно важливих знань, умінь і навичок; носить яскраво виражений прагматичний, утилітарний характер прийняття суспільних вимог і норм для їх репродуктивного відтворення у педагогічній діяльності. У такому випадку розвиток професійної спостережливості майбутніх фахівців є скоріше побічним і випадковим результатом, що в подальшому може призвести до труднощів у безпосередній педагогічній діяльності.

Припускаємо, що оптимізація розвитку професійної спостережливості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі фахової підготовки можлива шляхом впровадження та забезпечення сприятливих психолого-педагогічних умов, спрямованих на розкриття потенційних можливостей студентів, визнання пріоритету індивідуальності та самоцінності майбутніх фахівців, встановлення постійного зворотного зв'язку між студентами та викладачами. До таких умов відносимо: змістовно збагачене освітнє середовище через спрямованість змісту навчальних дисциплін і виробничих практик на розвиток спостережливості, використання для цього різних методів і форм організації навчання; сформованість у студентів професійних

мотивів фахової підготовки і професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій, адекватних і глибоких уявлень щодо сутності професійної спостережливості, а також розвиненість у майбутніх вихователів її адекватної самооцінки, здатності до рефлексії та емпатії.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок з цього напрямку. Спостережливість є професійно важливою якістю майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, сутність якої полягає у фіксації та інтерпретації суттєвих, характерних і навіть малопомітних зовнішніх проявів індивідуальних особливостей суб'єктів освітнього процесу дошкільного навчального закладу (дітей, батьків, педагогів). У практиці освітньої діяльності вищої школи сприятливі психолого-педагогічні умови розвитку професійної спостережливості майбутніх фахівців майже не враховуються і не забезпечуються. Це може бути пов'язано з неналежною увагою до професійно-особистісного розвитку студентів, а також із відсутністю розуміння ролі та значення цілеспрямованого розвитку цієї складової психологічної готовності до педагогічної діяльності.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у побудові моделі розвитку професійної спостережливості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі фахової підготовки.

Список використаних джерел

1. Психологія праці та професійної підготовки особистості : [навч. посіб.] / Г. О. Балл [та ін.] ; [ред. П.С. Перепелиця, В.В. Рибалка] ; АПН України, Ін-т педагогіки і психології професійної освіти. – Хмельницький : Універ, 2001. – 330 с.
2. Цибуляк Н. Психологічні особливості прояву спостережливості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів / Н. Цибуляк // Педагогіка і психологія професійної освіти : [наук.-метод. журнал] / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України та ін. ; [голов. ред. Н. Г. Ничкало]. – 2013. – № 4. – С. 194–202.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Psyhologija praci ta profesijnoi' pidgotovky osobystosti : [navch. posib.] / G. O. Ball [ta in.] ; [red. P.S. Perepelycja, V.V. Rybalka] ; APN Ukrai'ny, In-t pedagogiky i psyhologii' profesijnoi' osvity. – Hmel'nyc'kyj : Univer, 2001. – 330 s.
2. Cybuljak N. Psyhologichni osoblyvosti projavu sposterezhlyvosti majbutnih vyhovateliv doshkil'nyh navchal'nyh zakla-

div / N. Cybuljak // Pedagogika i psihologija profesijnoi' osvity : [nauk.-metod. zhurnal] / In-t ped. osvity i osvity doroslyh APN Ukrai'ny ta in. ; [golov. red. N. G. Nychkalo]. – 2013. – № 4. – S. 194–202.

N.Y. Tsybuliak. The practice of educational activities for the development of future teachers' professional observation. The article has been deepened the content of the notion and values «observation» as a professionally important quality of future educators of preschool educational establishments. The psychological features of professional observation of future educators have been characterized that indicate the level of non-compliance of the requirements that apply to the personality of the future teacher.

The favorable conditions of development of professional observation have been defined: orientation of the content of disciplines and industrial practices on the development of observation; using different methods and forms of organization of the teaching process for this purpose; formation of future educators' professional motives and professional and value orientations, adequate and deep idea about the essence of observation and also development of adequate self-estimation of observation as a professional important quality, ability to reflection and empathy. The psychodiagnostic detection instruments as collateral psychological and pedagogical conditions of professional observation in the practice of educational activities have been presented. The results of empirical studies indicated of lack of purposeful development of this quality. The conclusion is made about necessity of intensification of the development of professional observation of future teachers of preschool education in preparation for professional educational activities. It is concluded that the observation is a professional important quality of future educators of preschool educational institutions, the essence of which is to fix and interpret significant characteristic and even subtle external manifestations of individual features of the subjects of educational process of preschool educational establishments (children, parents, teachers).

Key words: observation, professionally important qualities, future teachers of preschool education, psychological characteristics, educational activities, professional training, educational activities, psychological and pedagogical conditions.

Received February 08, 2015

Revised February 21, 2015

Accepted March 22, 2015